

PAWEŁ BIELICKI

Towarzystwo Azji i Pacyfiku
ORCID: 0000-0002-5015-6869
bielicki11@gmail.com

POLITYKA ROSYJSKA WOBEC LIBII W LATACH 2011–2020. DETERMINANTY I IMPLIKACJE

Russian Policy towards Libya from 2011 to 2020: Determinants and Implications

The aim of this article is to describe the most important conditions and implications that characterise relations between Russia and Libya from the Arab Spring to the present day. The main thesis of this article assumes that the Kremlin is striving to play a significant role in the Middle East, seeing this as an opportunity to depreciate the importance of the United States, which Russia treats as its main political opponent in Europe. I have decided to present this topic as a result of the discussions in the scientific discourse on the instruments with which the Russian Federation wants to strengthen its political position in the Middle East and North Africa.

Initially, this article discusses the relations of the two entities from the end of World War II to the outbreak of social protests in the Middle East in 2011, focusing on their contacts during the Cold War. Later in this article, the mutual ties between the countries after the overthrow of Muammar Gaddafi and the increased involvement of the Kremlin in the Libyan issue are described. Additionally, the article presents the goals of the growing activity of the Russian authorities in Libya from 2014 to 2018, as evidenced by the support of Russian politicians for General Khalif Haftar's actions and the presence of the Wagner group aimed at supporting him. In this context, it is indispensable to mention the importance of the events in Syria for the strategy adopted by Moscow in the Libyan conflict. Moreover, the article tries to trace the rivalry between Russia and Turkey in Libya, which has been growing stronger in 2019 and 2020, by analysing its broad international

context. The issue of economic contacts between Moscow and Tripoli is also worth attention.

In conclusion, the article attempts to answer the question of whether the Russian Federation's activities in Libya should be expected to intensify in the near future in the era of the progressive coronavirus pandemic and whether the global position of the United States should be expected to weaken.

Keywords: Russia, Libya, USA, Moscow, Tripoli.

WPROWADZENIE

Eskalacja konfliktów na obszarze Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej każe nam postawić pytania o inspirację i rolę mocarstw współczesnego świata. Jednym z takich sporów jest trwająca od 2011 roku wojna w Libii. W niniejszym studium chciałbym przedstawić determinanty stanowiska Federacji Rosyjskiej wobec powyższego konfliktu od upadku rządów Muammara Kaddafiego do chwili obecnej. Celem tekstu jest analiza zmiany na przestrzeni lat poglądów i działań Rosji wobec przedmiotowego sporu oraz określenie aktualnych instrumentów oddziaływania Kremla. Zamierzam także pokusić się o przedstawienie celów globalnych, jakie prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin i jego ekipa chcą osiągnąć w tym kraju. Dodatkowym elementem rozważań będzie prześledzenie relacji ekonomicznych między Rosją a Libią. Nieodzowne wydaje się być postawienie w tym zakresie kilku pytań badawczych – jak wyglądały relacje obu podmiotów w okresie ZSRR? Co upadek sowieckiego imperium zmienił we wzajemnych kontaktach? Jakie stanowisko zajął Kreml wobec protestów w Libii w 2011 roku? Od kiedy i dlaczego Moskwa zaczęła się szerzej angażować w konflikt libijski? Jaka rolę w strategii moskiewskiej odgrywa generał Chalif Haftar, a jaką grupa Wagnera? Jak interwencja turecka w Libii wpłynęła na rywalizację Moskwy i Ankary na przedmiotowym obszarze? Jakie cele Kreml zamierza osiągnąć w tym kraju po 2020 roku? I w końcu – jak przebiegają relacje ekonomiczne Rosji i Libii?

HISTORIA RELACJI POMIĘDZY MOSKWĄ A TRYPOLISEM W LATACH 1945–2011

Omawiając współczesne relacje rosyjsko-libijskie, powinniśmy jednak cofnąć się do zakończenia II wojny światowej i konferencji poczdamskiej z przełomu lipca i sierpnia 1945 roku, z udziałem: dyktatora

ZSRR Józefa Stalina, prezydenta USA Harry'ego Trumana oraz premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla, mającej na celu doprecyzowanie ustaleń zawartych w czasie poprzednich spotkań przywódców koalicji antyhitlerowskiej. W owym czasie przedstawiciele Związku Radzieckiego zaproponowali uczestnikom obrad ustanowienie powiernictwa nad Tripolitanią i dostęp Sowietów do Morza Śródziemnego¹. Postulaty dyplomacji sowieckiej nie spotkały się z poparciem pozostałych stron. Mając świadomość poniesionej porażki i własnych ograniczonych sił do globalnego podboju świata bezpośrednio po wojnie, ZSRR poparł niepodległość i suwerenność tego państwa w maju 1951 roku². Mimo to za rządów Józefa Stalina nie doszło już do zbliżenia między oboma krajami, gdyż sowiecki dyktator i jego najbliżsi współpracownicy uważali region Europy i Azji za bardzo istotny w swojej strategii dyplomatycznej. Sytuacja zmieniła się po marcu 1953 roku i śmierci przywódcy. Jego następca, Nikita Chruszczow zainicjował zmiany fundamentów polityki zagranicznej Związku Radzieckiego w odniesieniu do obszaru Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Zdaniem ówczesnego I sekretarza KC KPZR aktywne wspieranie państw Trzeciego Świata oraz ruchów wyzwoleniczych mogłoby przyczynić się do wzrostu znaczenia dyplomatycznego ZSRR i stopniowej deprecjacji pozycji Stanów Zjednoczonych oraz ich stronników. Wyrazem tego stanowiska było zacieśnianie kontaktów z Libią, mimo prozachodniej orientacji politycznej króla Idrisa. Zamiary te zostały zmaterializowane nawiązaniem stosunków dyplomatycznych w 1955 roku, zaś w styczniu 1956 roku rozpoczęła działalność ambasada Związku Radzieckiego w Trypolisie, a sześć lat później ambasada Libii w Moskwie. Rok później, w 1963 roku przedstawiciele obu krajów zawarli umowę o współpracy gospodarczej³. Mimo tych kroków Kreml nie przywiązywał większej wagi do relacji z Libią, uznając słusznie, że kraj ten nie jest skłonny do nawiązania ściślejszych więzi z obozem socjalistycznym. Sytuacja zmieniła się po obaleniu w przewrocie wojskowym libijskiej monarchii w 1969 roku i dojściu do władzy wówczas 27-letniego oficera Muammara Kaddafiego. Nowy libijski przywódca, będąc zafascynowany postacią prezydenta Egiptu Gamala Abdela Namera, od początku sprawowania przez siebie władzy zainicjował zmianę libijskiej

¹ R.B. John, *Soviet penetration on Libya*, „The World Today” 1982, nr 4, s. 131.

² K. Barakanova, *Continuity and change in the Soviet and Russian foreign policies in the Middle East: The cases of Egypt and Libya (1943–2017)*, <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/69308/ODT00016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s. 27, October 2018, Sakarya 2018 [dostęp: 5 sierpnia 2020].

³ *Ibidem*, s. 28.

polityki zagranicznej, kładąc nacisk na zbliżenie z krajami antyzachodnimi i komunistycznymi. Od lat 70. XX wieku aktywnie wspierał terroryzm, m.in. finansując bojowników palestyńskich oraz Ilijcza Ramireza Sancheza (Carlosa), wydając im także, z pomocą rumuńskich służb specjalnych, fałszywe paszporty⁴. Z tego też względu, przywódca Libii stał się dla Kremla niezwykle użyteczny, a relacje obu podmiotów uległy intensyfikacji. Wyrazem tego był chociażby udział sowieckich wojskowych podczas militarnej parady w Trypolisie w 1979 roku⁵. Ponadto od 1973 roku, aż do upadku ZSRR, w Libii stacjonowało ponad 11 000 żołnierzy radzieckich stabilizujących władzę nowego reżimu⁶. Niezależnie od wsparcia dla Kaddafiego, przez długi czas Moskwa traktowała go „z przymrużeniem oka”, uznając go za człowieka niestabilnego emocjonalnie⁷. O wstrzeźliwości władz radzieckich wobec jego osoby świadczy fakt, że dopiero w 1976 roku odwiedził on Moskwę, spotykając się z sowieckimi przywódcami. Wraz z upływem lat przywódca libijski prowadził politykę coraz bardziej niezależną, gdyż Kreml wykazywał od momentu objęcia rządów przez nowego sekretarza generalnego KC KPZR Michaiła Gorbaczowa coraz mniejsze poparcie dla libijskich działań, m.in. w czasie kampanii militarnej w Czadzie czy w kwestii polityki dyktatora wobec Zachodu. Ponadto coraz istotniejsze w kontaktach na linii Rosja–Libia stawały się kwestie ekonomiczne, związane ze spadkiem cen ropy naftowej i brakiem pomocy gospodarczej Moskwy dla Trypolisu. Upadek sowieckiego imperium w grudniu 1991 roku spowodował, że relacje między Rosją a Libią uległy praktycznie zamrożeniu z powodu trudności ekonomicznych obu krajów, niechęci nowego prezydenta Borysa Jelcyna do kontaktów z Trypolisem, a także ze względu na poprawę stosunków reżimu libijskiego z Zachodem. Po stronie libijskiej nie było też zainteresowania współpracą z Kremlem, gdyż z roku na rok zwiększała się słabość państwa rosyjskiego na arenie wewnętrznej i zewnętrznej. Zmiany nastąpiły po dojściu do władzy Władimira Putina w grudniu 1999 roku. Nowy rosyjski przywódca postawił sobie za cel wzrost międzynarodowej pozycji swojego kraju i odbudowanie relacji z podmiotami, będącymi w przeszłości blisko związanymi z ZSRR. Jednym z nich była Libia. Jeszcze nieco wcześniej, w czerwcu 1999 roku doszło do

⁴ I. Pacepa, *Czerwone horyzonty*, Warszawa 1990, s. 65–66, 83–87.

⁵ A. Malashenko, *Russia and the Arab Spring*, Moscow 2013, s. 4.

⁶ A. Beccaro, *Russia: Looking for a Warm Sea*, w: *Foreign Actors in Libya's Crisis*, red. K. Mezran, A. Varvelli, Milano 2017, s. 76.

⁷ C. Andrew, O. Gordijewski, *KGB*, Warszawa 1999, s. 483.

wznowienia połączeń lotniczych Aeroflotu z Trypolisem⁸. W kolejnym roku libijski minister spraw zagranicznych Abd ar-Rahman Shalgham odwiedził Moskwę, a jego odpowiednik z Rosji, Igor Iwanow zdecydował się na podróż do Libii w 2001 roku⁹. W kolejnych latach relacje obu podmiotów nasiliły się, co potwierdzał wzmożony eksport rosyjskiej broni. Nie ulega wątpliwości, że Moskwa położyła większy nacisk na zbudowanie lepszych stosunków z Libią także ze względu na jej zasoby naturalne ropy naftowej, uranu itp¹⁰. Kolejnym przykładem pogłębienia relacji obu państw stała się wizyta Kaddafiego w Moskwie w 2008 roku, podczas której podpisano szereg umów o współpracy, głównie w wymiarze wojskowym, naukowo-technicznym, w zakresie budowy linii kolejowej Syrta-Bengazi i wykorzystania energii jądrowej. W zamian Rosja zdecydowała się na umorzenie libijskiego długu zaciągniętego jeszcze w czasach sowieckich¹¹. Stan sukcesywnego zacieśniania kontaktów trwał aż do protestów społecznych na Bliskim Wschodzie w 2011 roku.

STANOWISKO ROSJI WOBEC ARABSKIEJ WIOSNY I POCZĄTKU DZIAŁAŃ WOJENNYCH W LIBII

Arabska Wiosna i protesty społeczne w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, m.in. w Tunezji, Egipcie, Syrii czy Libii, sprawiły zainteresowanie się świata sytuacją w Libii. Niewątpliwie wpłynęły na to pojawiające się doniesienia o brutalności reżimu Kaddafiego wobec własnych obywateli sprzeciwiających się 42-letnim rządom przywódcy. Zdecydował się on na stłumienie buntu, co jednak odniosło skutek odwrotny do zamierzonego. W tych okolicznościach Francja i Wielka Brytania zdecydowały się zainicjować działania wobec dyktatora, wzywając do podjęcia konkretnych kroków przeciwko niemu. Aktywną rolę w tym procesie odegrały również Stany Zjednoczone, lecz zabiegi administracji Baracka Obamy zakończyły się jedynie umiarkowanym

⁸ M.N. Katz, *The Russian-Libyan Rapprochement: What Has Moscow Gained*, „Middle East Policy” 2008, nr 3, s. 2.

⁹ Y. Cherif, *The interests of Russia in the MENA region in historical perspective*, w: *The role of Russia in the Middle East and North Africa region. Strategy or opportunism?* red. Y. Talbott, C. Lovotti, Barcelona 2019, s. 21.

¹⁰ A. Purat, P. Bielicki, *Russia under the Pyramids. The Significance of Russia-Egypt Relations under Vladimir Putin*, „Historia i Polityka”, nr 26 (33), Toruń 2018, s. 14.

¹¹ J. Fiszer, *System euroatlantycki oraz jego miejsce i rola w multipolarnym ładzie międzynarodowym*, w: *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, red. J. Fiszer, Warszawa 2013, s. 39–40.

sukcesem¹². 17 marca 2011 roku Rada Bezpieczeństwa ONZ podjęła decyzję o utworzeniu strefy zakazu lotów nad Libią i sankcjonowała użycie wszelkich dostępnych środków na rzecz ochrony cywilów¹³. Rosja zdecydowała się wstrzymać od głosu, podobnie jak Chiny czy Niemcy. Rosyjski MSZ zalecił zawetowanie rezolucji. Witalij Czurkin, rosyjski stały przedstawiciel przy ONZ, wyrażał zaniepokojenie „włączeniem do dokumentu przepisów, które potencjalnie otwierają drzwi do interwencji wojskowej na dużą skalę”¹⁴. Obawy dyplomaty nie zostały jednak przyjęte z aprobatą przez Plac Stary. Należy stwierdzić, że podejmując decyzję o wycofaniu poparcia dla Kaddafiego, Kreml sugerował się kilkoma względami. Po pierwsze, w owym czasie dążył do poprawy relacji ze Stanami Zjednoczonymi i Europą Zachodnią, uznając, że dojście do władzy w USA w styczniu 2009 roku Baracka Obamy i postępująca słabość krajów zachodnich może przyczynić się do wyczekiwanego od dawna wzrostu znaczenia Rosji na arenie międzynarodowej. Rachuby Kremla nie pozostawały zupełnie bezpodstawne, gdyż we wrześniu tego samego roku Waszyngton podjął decyzję o rezygnacji z budowy tarczy antyrakietowej oraz powstrzymaniu dalszego rozszerzenia NATO na Wschód. W zamian Moskwa zadeklarowała współpracę z Waszyngtonem w kwestii programu nuklearnego Iranu i pomoc w rozwiązaniu problemu afgańskiego. Kreml zgodził się też na podpisanie układu rozbrojeniowego START w kwietniu 2010 roku¹⁵, co dawało pewną nadzieję, że oba mocarstwa dojdą do całościowego porozumienia w obszarze redukcji zbrojeń. Z rosyjskiego punktu widzenia niezwykle istotna okazała się dodatkowo dalsza współpraca z krajami zachodnimi, m.in. w sferze energetycznej, co w zamiarze prowadzić miało do stopniowego ich uzależnienia od rosyjskich dostaw surowców. Po drugie, Putin i jego ekipa rządząca uznali, że Bliski Wschód stał się kluczowym obszarem do zaktywizowania globalnej pozycji Rosji. Obszar ten oraz Afryka Północna poczęły stanowić dla Kremla nader istotne terytoria, z uwagi na to, że wiele krajów tego regionu utrzymywało mniej lub bardziej formalne związki ze Stanami

¹² Ł. Jureńczyk, *Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych Ameryki w rozwiązanie kryzysu w Libii z 2011 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio K-Politologia” 2020, nr 1, s. 13.

¹³ K. Czornik, *Polska percepcja Arabskiej Wiosny oraz jej implikacji w skali regionalnej i globalnej*, w: *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*, red. K. Czornik, M. Lakomy, M. Stolarczyk, Katowice 2014, s. 547.

¹⁴ R. Dannreuther, *Russia and the Arab Spring : Supporting the counterrevolution*, „Journal of European Integration” 2015, vol. 37, s. 83.

¹⁵ K. Przybyła, *Rosyjska polityka wobec Zachodu – wybrane zagadnienia*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 2, s. 72.

Zjednoczonymi oraz Izraelem. Moskwa trafnie wyczuła, że wraz z początkiem drugiej dekady XXI wieku społeczeństwa arabskie są coraz bardziej rozczarowane nieudolną polityką Waszyngtonu na Bliskim Wschodzie, systematycznie antagonizującego dotychczas przychylnie sobie kraje i społeczeństwa. Wydaje się, że Kreml słusznie zauważył nieprzerwanie pogarszający się poziom życia obywateli bliskowschodnich będących w kręgu zainteresowań Zachodu: wszechobecną korupcję ich rządów oraz rosnącą nieufność mieszkańców Egiptu, Tunezji czy Syrii wobec Zachodu. Przywódcy krajów arabskich byli skłonni do nawiązania szerszych więzi z Rosją w obliczu faktu, że w odróżnieniu od państw anglosaskich, nie zwracała ona uwagi na przestrzeganie praw człowieka na Bliskim Wschodzie przez tamtejsze władze. Dlatego w Moskwie uznano, że lepiej będzie dążyć do intensyfikacji z nimi wzajemnych kontaktów niż z coraz bardziej oderwanym od rzeczywistości Kaddafim. Wreszcie, trzecią przyczyną wycofania poparcia dla libijskiego dyktatora przez Kreml jest fakt, że kraje BRIC, organizacji w skład której wchodziły wówczas Rosja, Chiny, Brazylia i Indie¹⁶, także wstrzymały się od głosu w sprawie libijskiej¹⁷. Takie głosowanie oznaczało, że Kreml nie chciał ich do siebie dodatkowo zrażać. Odmowa wsparcia dyplomatycznego dla Kaddafiego przez Rosję został przyjęty przez władze libijskie z dezaprobatą. Ówczesny wiceminister spraw zagranicznych Khalid Kaim powiedział z goryczą, że po wieloletniej współpracy na linii Moskwa–Trypolis Libijczycy chcieliby czynnego rosyjskiego poparcia. Dyplomata oznajmił wyraźnie, że strona libijska nie życzy sobie żadnej mediacji innych podmiotów¹⁸.

Warto zaznaczyć, że sposób postępowania wobec Libii uwidocznił różnice zdań wśród rosyjskich władz. Kluczowe były spory między ówczesnym prezydentem kraju Dmitrijem Miedwiediewem a premierem Władimirem Putinem. Pierwszy z nich, będący zwolennikiem bardziej umiarkowanej linii w stosunkach międzynarodowych i pewnej liberalizacji systemu politycznego, zdecydowanie poparł zachodnie stanowisko wobec Libii, mając nadzieję, że porzucając Kaddafiego, Rosja poprawi relacje ze Stanami Zjednoczonymi oraz całym świa-

¹⁶ Od 2012 r. do organizacji dołączyła Republika Południowej Afryki, co spowodowało zmianę nazwy na BRICS.

¹⁷ M. Kaczmarek, *Rosja wobec interwencji wojskowej w Libii*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-03-23/rosja-wobec-interwencji-wojskowej-w-libii> [dostęp: 12 października 2020].

¹⁸ D. Al-Temimi, *Federacja Rosyjska wobec Arabskiej Wiosny*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 1, s. 307.

tem zachodnim. Natomiast Putin opowiadał się za bardziej asertywną postawą wobec Zachodu, uznając słusznie, że Stany Zjednoczone i ich sojusznicy chcą pozbyć się niewygodnego dla nich polityka. Nie można wykluczyć, że rosyjski premier przejściowo liczył na gotowość respektowania rosyjskich interesów przez kraje zachodnie nie tylko w Libii, ale również w krajach będących dla Moskwy nieporównywalnie ważniejszymi, jak np. Syria, Ukraina, Polska czy Gruzja. Obecny szef państwa rosyjskiego chciał też wzmocnić swoją pozycję polityczną kosztem prezydenta, postrzegając nie bez racji, że jego współpracownik okazał słabość w relacjach z Zachodem i poprzez poprawę stosunków z nim dąży do wzmocnienia swojej rangi, zapominając o tym, że w dalszym ciągu to Putin sprawuje w Rosji realną władzę. W celu deprecjacji znaczenia ówczesnego szefa Kremla, w czasie wizyty w fabryce raket w Wotkińsku, powiedział otwarcie, że rezolucja ONZ w kwestii libijskiej przybiera formę „średniowiecznego wezwania do krucjaty”, a Miedwiediew popełnia błąd, zbyt pochopnie podejmując decyzję w tej sprawie. Jednocześnie starał się bezpośrednio krytykować swojego następcę na stanowisku prezydenta¹⁹. Chociaż ostatecznie udało się załagodzić napięcie między oboma liderami, to niewątpliwie kwestia libijska stanowiła dla Putina pretekst do pozbycia się z Kremla najbliższych współpracowników Miedwiediewa, oskarżanych o nadmierne wysługiwanie się krajom zachodnim. W celu ukrycia różnic między dwoma najważniejszymi rosyjskimi politykami w marcu 2011 roku Duma Państwowa Rosji przyjęła oświadczenie, w którym została zaakceptowana decyzja prezydenta. Jednakże zaznaczono, że kraje zachodnie wykorzystują rezolucję RB ONZ dla własnych partykularnych interesów²⁰. Pomimo wszystko Putin ostatecznie przystał na odsunięcie Kaddafiego, czego wyrazem były próby przekonania go do ustąpienia w czerwcu 2011 roku, lecz apele te nie przyniosły pożądanego skutku²¹. Widząc nieskuteczność działań autokraty i przejścia coraz to większej liczby jego oddziałów na stronę manifestujących, Kreml uznał we wrześniu 2011 roku Tymczasową Radę Rewolucyjną za przedstawicieli Libii²². Jednakże właściwe będzie przypuszczenie, że gwałtowne wydarzenia z października spotkały się z rozczarowaniem i przerażeniem władz w Moskwie, które uznały, nie bez racji,

¹⁹ M. Zygar, *Wszyscy ludzie Kremla. Tajne życie dworu Władimira Putina*, Warszawa 2017, s. 273–274.

²⁰ M. Kaczmarek, *Rosja wobec interwencji wojskowej...*

²¹ A. Malashenko, *Russia and the Arab...*, s. 11.

²² K. Wachowska, *Spółczesność międzynarodowa wobec Arabskiej Wiosny w Libii*, „Przełom Polityczny” 2014, nr 1, s. 162.

że śmierć dyktatora mogła służyć wyłącznie zachodnim interesom i ukryć wieloletnią współpracę mocarstw anglosaskich z dyktatorem państwa północnoafrykańskiego. Wymowne jest, że według Centrum Lewady, tylko 13 proc. Rosjan poparło decyzję Miedwediewa w sprawie Libii, a ponad 50 proc. uważało Kaddafiego za przywódcę, którego państwo rosyjskie powinno wspierać²³. Można przypuszczać, że takie stanowisko społeczeństwa utwierdziło Kreml w przekonaniu, że interwencja w Libii była nieprzemysłana. Dostrzegano ujemne skutki operacji Sojuszu Północnoatlantyckiego, podkreślając możliwość dojścia do władzy islamskich radykałów. Trafnie na ten temat wypowiedział się Dimitrij Rogozin, ówczesny stały przedstawiciel Rosji przy NATO. W jego opinii, na skutek zmian w świecie arabskim po Arabskiej Wiośnie może dojść do sytuacji, w której to dyktatorów świeckich mogą zastąpić radykalni islamiści, reprezentujący skrajnie antyzachodnią politykę. Rogozin sugerował, że to właśnie Stany Zjednoczone i ich sojusznicy przyczynili się do wytworzenia takiej sytuacji²⁴. W związku z powyższym wart rozważenia jest pogląd, że Moskwa mogła poczuć się rozczarowana, że na interwencji skorzystały jedynie USA i kraje zachodnie. Według Jamesa Dobbinsa oraz Irini Zvyagelskajej, władze rosyjskie zostały wręcz oszukane przez Stany Zjednoczone w związku z wprowadzeniem „strefy zakazu lotów”. Zdaniem analityków, postawa Waszyngtonu zdefiniowała niejako „czerwoną linię” dla Rosji i pomaga wyjaśnić wrażliwość Moskwy w innych kwestiach, m.in. w kwestii syryjskiej²⁵. W przekonaniu Wiktora Rodkiewicza, Kreml wyrażał obawy, że ewentualna interwencja w Syrii doprowadzi do reakcji łańcuchowej, po której Zachód może dokonać operacji wojskowej przeciwko Iranowi, a nawet Rosji²⁶. Mając na uwadze rozczarowanie władz rosyjskich, Putin zdecydował się na aktywizację swojej polityki zagranicznej i większą samodzielność przy jednoczesnej niechęci do zawierania z Zachodem kompleksowych porozumień. Według Thomasa D. Arnolda, strategia Putina przekłada się na cztery cele dla Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Pierwszym z nich jest wspieranie regionalnych przedstawicieli władzy sprzyjających interesom Federacji Rosyjskiej i jednocześnie osłabienia wpływów Waszyngtonu.

²³ L. Isaev, *Why Might Russia Need Libya?* <https://www.ridl.io/en/why-might-russia-need-libya/> [dostęp: 11 grudnia 2020].

²⁴ D. Al.-Temimi, *Federacja Rosyjska wobec Arabskiej...*, s. 307.

²⁵ J. Dobbins, I. Zvyagelskaya, *The Middle East*, w: *A Roadmap for U.S.-Russia Relations*, A. Kortunov, O. Olikier, Moscow–London 2017, s. 57.

²⁶ W. Rodkiewicz, *Bliskowschodnia polityka Rosji. Regionalne ambicje, globalne cele*, „Prace Ośrodka Studiów Wschodnich” 2017, nr 71, s. 17, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_71_bliskowschodnia_polityka_rosji_net_0.pdf [dostęp: 25 października 2020].

Drugim celem jest poprawienie swojego wizerunku jako nieodzownego i rzetelnego negocjatora w rozwiązywaniu poszczególnych problemów regionalnych. Trzeci z kolei stanowi o rozwijaniu wzajemnych kontaktów ekonomicznych. Czwartym celem natomiast jest zabezpieczenie swoich pozycji militarnych w okolicach Morza Czarnego w wypadku potencjalnej konfrontacji Rosji z Zachodem²⁷. Należy przyjąć, że kwestia libijska jest dla Rosji zaledwie jednym ze środków w dążeniu do przedstawionych wyżej celów. Według wszelkich przewidywań, mając na uwadze także wojnę w Libii oraz początkowe przejęcie przez Zachód kontroli nad wydarzeniami w tym kraju, Putin począł usilniej zabiegać o dalszą rozbudowę rosyjskiego potencjału militarnego, co potwierdza jego wypowiedź z lutego 2012 roku, że Rosja stoi przed zadaniem dalszego dozbrajania sił zbrojnych w ramach odstraszenia przeciwnika i nie może polegać wyłącznie na metodach dyplomatycznych i ekonomicznych w celu rozwiązywania określonych konfliktów na arenie międzynarodowej²⁸. Choć powyższe słowa formalnie nie dotyczyły Libii, to nie ulega wątpliwości, że po interwencji zachodniej w tym kraju Kreml uznał, że konieczne jest prowadzenie bardziej asertywnej i agresywnej polityki globalnej. Według Aleksieja Malashenki, rosyjscy dyplomaci muszą wyciągnąć wnioski z zaistniałej sytuacji po Arabskiej Wiośnie, opierając swoją politykę na najbardziej prawdopodobnym rozwoju wydarzeń w danych krajach²⁹. Nasuwa się wniosek, że formalnie taka polityka oceny sytuacji była realizowana w Libii, lecz w rzeczywistości władze rosyjskie przyjęły postawę polegającą jedynie na dyskredytowaniu zachodnich wpływów, zdobyciu przyczółka na Morzu Śródziemnym i dostępu do zasobów ropy³⁰. Poniżej przedstawiam jej determinanty.

POLITYKA ROSJI WOBEC LIBII W LATACH 2014–2018. WZROST ZNACZENIA MOSKWY W LIBII

Nowy etap zaangażowania rosyjskiego w Libii można datować od 2014 roku. Złożyły się na to trzy elementy. Po pierwsze, coraz większą rolę zaczął odgrywać gen. Chalifa Haftar. Wojskowy wykształcony

²⁷ T.D. Arnold, *Exploiting Chaos: Russia in Libya*, <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/exploiting-chaos-russia-libya> [dostęp: 26 listopada 2020].

²⁸ W. Michnik, *Russia's new strategic calculus in the Middle East*, w: *Russia's Emerging Global Ambitions*, red. M. Kaczmarek, W. Michnik, A. Monaghan, V. Rotaru, Rome 2020, s. 24.

²⁹ A. Malashenko, *Russia and the Arab...*, s. 21.

³⁰ P.M. Carter, *Understanding Russia's Interest in Conflict Zones*, „Special Report” 2020, nr 469, s. 13.

w ZSRR³¹, obywatel Stanów Zjednoczonych, dowódca sił zbrojnych przeciwko rządowi centralnemu w Trypolisie, dążący od początku 2014 roku do przejęcia władzy w Libii, w lutym ogłosił zawieszenie Powszechnego Kongresu Narodowego (parlamentu Libii), w maju podjął decyzję o zaatakowaniu oddziałów islamskich w Bengazi, a w listopadzie z siłami sprzymierzonymi zaatakował międzynarodowe lotnisko Mitiga w Trypolisie, co spotkało się z kontrakcją sądu z siedzibą w tym mieście, który wydał polecenie aresztowania Haftara, lecz nie zostało ono wykonane. Ostatecznie, po interwencji ONZ w grudniu roku następnego podpisano porozumienie między przedstawicielami rządów w Trypolisie i Tobruku, na mocy którego utworzono w marcu 2016 roku Rząd Jedności Narodowej z Fajiz as-Sarradżem na czele³². Kreml formalnie starał się wspierać obie strony konfliktu. Dlatego pojawiały się głosy, że zwiększona rosyjska aktywność w Libii od końca 2014 roku i początkowe dążenia do współpracy z Haftarem, były kierowane cynicznym pragmatyzmem³³. Można przypuszczać, że taka postawa Kremla była podyktowana jego odmową zrzeczenia się amerykańskiego obywatelstwa i jego reputacją polityka nieprzewidywalnego³⁴. Potwierdzeniem tej tezy jest fakt, że w latach 2016–2018 Moskwa nie przejawiała zbytniej chęci pomocy militarnej Haftarowi, mimo jego próśb³⁵. Właściwe będzie stwierdzenie, że taktyka Putina była motywowana próbą dalszego destabilizowania sytuacji w Afryce Północnej. Przykładem powyższego może być spotkanie w Moskwie w marcu 2017 roku, pod rosyjską egidą, obu stron konfliktu libijskiego. Wówczas wicepremier Libijskiego Rządu Pojednania Narodowego (GNA) Ahmad Umar Ahmad Mu'ajtik i minister spraw zagranicznych drugiej strony Mohamed Taha Siala spotkali się z ministrem Siergiejem Ławrowem. Podczas rozmów omawiano możliwości dalszego dialogu między oboma ośrodkami władzy³⁶, lecz rokowania nie przyniosły większego przełomu. Wypada domniemywać, że Kreml był formalnie

³¹ M. Akhiyadov, *Russia's Strategy in Libya*, https://insamer.com/en/russias-strategy-in-libya_3078.html [dostęp: 24 listopada 2020].

³² A.K. Olech, *Nieustanne walki w Libii i dwa rządy*, <http://przemianyustrojowe.pl/eseje/nieustanne-walki-w-libii-i-dwa-rzady> [dostęp: 20 listopada 2020].

³³ E. Stiepanova, *Russia's Approach to the Conflict in Libya, the East-West Dimension and the Role of the OSCE*, w: E. Greco Perez (red.), *The Search for Stability in Libya: OSCE's Role between Internal Obstacles and External Challenges*, Istituto Affari Internazionali – Nuova Cultura, Rome 2018, s. 95.

³⁴ A. Borshchevskaya, *Russia's Growing Interests in Libya*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russias-growing-interests-in-libya> [dostęp: 5 sierpnia 2020].

³⁵ A.M. Dyer, *Polityka Rosji wobec Libii*, https://pism.pl/publikacje/Polityka_Rosji_wobec_Libii [dostęp: 9 listopada 2020].

³⁶ M. Stempień, *Wojna domowa w Libii w latach 2014–2018*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019, nr 1, s. 304.

zirytowany takim rozwojem wypadków, gdyż w tym samym czasie szef rosyjskiej dyplomacji powiedział, że trzeba wspierać dialog obejmujący wszystkich wpływowych przywódców w kraju³⁷. Wyrazem zmiany retoryki było pozwolenie w sierpniu 2017 roku dla rządu w Trypolisie na przejście ambasady Libii w Moskwie. Z drugiej strony rosyjskie władze zezwoliły rządzącym w Tobruku na współdzielenie budynku z konkurencyjnym rządem z Bengazi. W owym czasie Haftar także w Moskwie spotkał się z innymi rosyjskimi politykami, a na początku września Kreml przyjął zarówno zastępcę szefa Rady Prezydencji w Trypolisie Ahmeda Maiteego oraz rzecznika Haftara Ahmada al-Mismariego³⁸. Potwierdzeniem stanowiska Moskwy stały się słowa Lwa Dengova, szefa rosyjskiej grupy kontaktowej ds. Libii, z sierpnia 2017 roku, kiedy to zasugerował, że Rosja nie opowiada się w tym konflikcie po żadnej ze stron. Dyplomata zaprzeczył też, że rosyjscy doradcy wojskowi są obecni na terenie Libii³⁹. Można przypuszczać, że deklarowana odmowa Kremla wobec poparcia którejkolwiek ze stron przyniosła Putinowi korzyści, gdyż pozwalała rozgrywać między sobą obie strony sporu. Jednak wyraźne poszlaki wskazywały, że Rosja potajemnie wspiera Haftara. Podstawą do takiego twierdzenia jest fakt, że obecni w Libii na przełomie 2016 i 2017 roku pracownicy prywatnej rosyjskiej firmy wojskowej RSB pod kierownictwem Olega Krinicyna wspominali, że Rosjanie przez miejscową milicję są „bardziej mile widziani niż inni cudzoziemcy”⁴⁰. Interesująca jest także informacja z lutego 2017 roku, o fotografiach z bazy lotniczej al-Abraq, kontrolowanej przez siły Haftara, ukazujących MiG-23 z rosyjskimi symbolami⁴¹. Nowe światło rzuca także wypowiedź generała, z której wynika, że on i inni rosyjscy dyplomaci omawiali kwestię pomocy wojskowej. Wyraził on wówczas pewność, że Rosja pozostaje dobrym przyjacielem Libii i nie odmówi jej pomocy. Rzeczywiście, od połowy drugiej dekady XXI wieku wielu rosyjskich oficjeli pośrednio uznawało jego status jako prawowitego przywódcę Libii⁴². Formalnie Kreml starał się na-

³⁷ *Russia tells Libyan PM it is ready to help unify his divided country*, <https://www.reuters.com/article/us-russia-libya-idUSKBN16A18G> [dostęp: 14 października 2020].

³⁸ E. Stiepanova, *Russia's Approach to the Conflict...*, s. 101.

³⁹ *Ibidem*, s. 97.

⁴⁰ M. Capasso, J. Czerep, A. Dessi, G. Sanchez, *Libya Country Report*, December 2019, Berlin 2019, s. 31, <https://static1.squarespace.com/static/5afd4286f407b4a0bd8d974f/t/5df25c4673bd3911931d2927/1576164430045/Libya+-+Country+Report+Final.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].

⁴¹ A. Beccaro, *Russia: Looking for a Warm...*, s. 81–82.

⁴² E.A. Suleimanov, *Russia's Policy in the Libyan Civil War: A Cautious Engagement*, „Middle East Policy” 2019, vol. 26, s. 101.

wiązać stosunki ze wszystkimi libijskimi podmiotami uczestniczącymi w działaniach wojennych⁴³. Nie ulega wątpliwości, że poprzez taką postawę Rosja dążyła do poprawy relacji m.in. z Egiptem, ponieważ administracja prezydenta Sisiego deklarowała poparcie dla Haftara⁴⁴. Wyrazem przychylniej postawy Egiptu wobec Kremla mogą być informacje, że w 2017 roku rosyjskie siły specjalne najprawdopodobniej wykorzystywały zachodnie rejony tego kraju jako miejsce wypadowe dla swoich operacji w Libii⁴⁵.

Drugim istotnym czynnikiem prowadzącym do zwiększonej po 2014 roku obecności Rosji w Libii stało się utworzenie tzw. Państwa Islamskiego (ISIS – Islamic State) i jego aktywność na Bliskim Wschodzie. Oprócz obecności w Iraku oraz Syrii terroryści z tej organizacji utworzyli dwie komórki – pierwszą na półwyspie Synaj, drugą zaś w Syrcie i jej okolicach⁴⁶, co jest niezwykle wymowne, gdyż Syrta była miejscem urodzin i śmierci Kaddafiego. Bez wątpienia do powstania struktur ISIS przyczynił się kryzys polityczny po wyborach z 2013 roku, kiedy to ugrupowania powiązane z Bractwem Muzułmańskim nie chciały uznać wyników wyborów, w których zwyciężyły zrzeszenia związane z legalnym rządem⁴⁷. W kwietniu 2014 roku w Darnie powstał 800-osobowy oddział islamistów, do którego przyłączyło się 300 Libijczyków z Brygady Al-Battar, walczącej wcześniej w Syrii. W październiku tegoż roku opanował on Derbę, a ówczesny lider ISIS Abu Bakr al-Baghdadi wysłał do Libii Abu al-Baraa al-Azdiego oraz swojego zastępcę Abu Nabila al-Anbariego. Ich zadaniem było pozbycie się Al-Kaidy oraz innych ugrupowań terrorystycznych w Libii⁴⁸. Uznając ISIS za zagrożenie dla popieranym przez Rosję rządów w regionie Bliskiego Wschodu oraz dla wewnętrznej spójności państwa rosyjskiego i sytuacji na Kaukazie, Kreml podjął zdecydowane działania na rzecz pozbycia się radykalnej sunnickiej organizacji, dążąc przy okazji do zwiększenia swojej pozycji politycznej na Bliskim Wschodzie i pozbycia się wpływów krajów zachodnich z regionu. Symptomatyczna jest

⁴³ T. Megerisi, V. Kutzneshev, *The Policies of European States and Russia on Libya, July 2020*, Berlin 2020, s. 8, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/moskau/16455.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].

⁴⁴ E. Rumer, *Russia in the Middle East: Jack of All Trades, Master of None*, Washington 2019, s. 35, <https://carnegieendowment.org/2019/10/31/russia-in-middle-east-jack-of-all-trades-master-of-none-pub-80233> [dostęp: 30 grudnia 2020].

⁴⁵ T.D. Arnold, *Exploiting Chaos...*

⁴⁶ M. Stempień, *Wojna domowa w Libii...*, s. 306.

⁴⁷ K. Pronińska, *Konflikty zbrojne: ofensywa ISIL i afrykańskich dżihadystów*, „Rocznik Strategiczny 2014/2015”, s. 126.

⁴⁸ K. Izak, *Co po Islamskim Państwie Kalifatu? Stan obecny i kierunki rozwoju zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, nr 19, s. 74.

wypowiedź Witalija Czurkina z lutego 2015 roku, kiedy to powiedział otwarcie, że Rosja rozważa wsparcie dla Haftara i nałożenie blokady morskiej na Libię, co miałyby uniemożliwić dostawy broni dla terrorystów⁴⁹. Nie ulega wątpliwości, że działania rosyjskie na froncie syryjskim przyczyniły się znacząco do pokonania ISIS, doprowadzając do utrwalenia rosyjskiej obecności w kraju i stopniowej utraty wpływów islamskich terrorystów na terenie Libii.

Trzecim czynnikiem rosyjskiego zaangażowania w Libii stały się: konflikt na Ukrainie i aneksja Krymu, po której Stany Zjednoczone i ich sojusznicy nałożyli na Rosję restrykcje ekonomiczne, wskutek których tempo rozwoju rosyjskiej gospodarki uległo osłabieniu, a rosyjscy oligarchowie utracili znaczną część dochodów. Działania zachodnie utwierdziły Putina w przekonaniu, że należy wzmocnić narrację przeciwko USA dotyczącą wydarzeń na Ukrainie i kwestionować autorytet Waszyngtonu w systemie międzynarodowym⁵⁰. Wykorzystując syndrom obłożonej twierdzy, Kreml uznał, że jedynie aktywność dyplomatyczna państwa rosyjskiego w różnych częściach globu może przyczynić się do wzrostu popularności Putina w społeczeństwie i jednocześnie odwrócić uwagę od pogłębiających się trudności ekonomicznych, społecznych i tożsamościowych w Rosji. Przyłączenie Krymu spowodowało, że naród rosyjski poczuł się „dumny” ze statusu mocarstwowego i nie godzi się na zwiększenie wpływów zachodnich na obszarze poradzieckim⁵¹. Postrzeganie własnej historii jako wyjątkowej przez rosyjskie elity polityczne przełożyło się na sposób prowadzenia polityki międzynarodowej. Zasadne jest stwierdzenie, że zarówno kwestia libijska, jak i syryjska stały się z czasem okazją do prezentowania w krajowych mediach rosyjskiego prezydenta jako gracza na równi z przywódcami Stanów Zjednoczonych i innych mocarstw globalnej areny. Wizerunek Rosji jako kraju budującego własną pozycję o zasięgu światowym służy wzmocnieniu w społeczeństwie nastrojów triumfalizmu i tworzeniu poczucia euforii w środkach masowego przekazu, w których Putin jest przedstawiany jako jedyny przywódca zdolny powstrzymać islamskich ekstremistów⁵². Według Pauliny Stepniewskiej, Rosja w zamian za wsparcie w walce z ISIS na Bliskim Wschodzie,

⁴⁹ A. Beccaro, *Russia: Looking for a Warm...*, s. 80.

⁵⁰ L. Roselle, *Strategic Narratives and Alliances: The Cases of Intervention in Libya (2011) and Economic Sanctions against Russia (2014)*, „Politics and Governance” 2017, vol. 5, s. 105.

⁵¹ T.D. Arnold, *Exploiting Chaos...*

⁵² P. Bielicki, *Strategia komunikacyjna polityki Federacji Rosyjskiej*, „Arcana” 2016, nr 1-2/127-128, s. 82.

chciała zniesienia sankcji oraz zmianę polityki wobec niej⁵³, co jednak się nie stało. W tej sytuacji Kreml uznał, że jedynie aktywizacja polityki zagranicznej wobec krajów o wysokich zasobach ropy naftowej, takich jak Libia, wspomogłoby rosyjską gospodarkę i przyczyni się do zniwelowania skutków sankcji.

Po czwarte, kolejnym czynnikiem rosyjskiej obecności w Libii jest sposobność wykorzystania kończącego się zainteresowania Zachodu omawianą kwestią. Mając na uwadze narastające trudności ekonomiczne świata zachodniego, kryzys imigracyjno-uchodźczy, napięcia amerykańsko-chińskie i przesunięcia aktywności USA na Daleki Wschód i Pacyfik oraz pandemię koronawirusa, Kreml uważa, że rzućenie otwartego wyzwania Stanom Zjednoczonym i ich sojusznikom w Afryce może okazać się skuteczne, tym bardziej, że Donald Trump wybrany w listopadzie 2016 roku na prezydenta USA, nie przejawiał w czasie swojej prezydentury szerszego zainteresowania Libią, ograniczając się jedynie do angażowania się w likwidację ISIS⁵⁴. Nie można zaprzeczyć, że ambiwalentna postawa Waszyngtonu wobec tego obszaru ułatwia zadanie Kremlowi w dalszym zdobywaniu tam przyczółku. Mimo takiej postawy władz amerykańskich Kreml dla osiągnięcia swoich celów wewnętrznych i zewnętrznych w dalszym ciągu sugeruje, że to Waszyngton i NATO odgrywają bardzo ważną rolę w konflikcie libijskim, przyczyniając się do zaognienia tam sytuacji⁵⁵. Jednakże pamiętajmy, że niezależnie od odpowiedzialności krajów zachodnich za sytuację w Libii Moskwa konsekwentnie unika ujawniania własnej odpowiedzialności za istniejący obecnie stan rzeczy, gdyż nie tylko w 2011 roku poparła zachodnie działania, ale także od 2014 roku systematycznie wspiera działania Haftara. Poprzez zaangażowanie w Libii w dalszym ciągu przejawia chęć dzielenia Europy Zachodniej, niedwuznacznie szantażując ją potencjalną falą nielegalnej imigracji mogącej przyczynić się do postępującej destabilizacji świata zachodniego. Uznając Stany Zjednoczone i kraje zachodnioeuropejskie za główne czynniki uniemożliwiające wzrost pozycji Kremla na arenie globalnej, strona rosyjska wykorzystuje kryzys libijski do podważenia pozycji politycznej Zachodu. W konsekwencji może to doprowadzić do osłabienia krajów zachodnich w różnych częściach świata, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie oraz na obszarze poradzieckim. Silniejsza

⁵³ P. Stępniewska, *Turcja i Rosja wobec problemów bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 2, s. 88.

⁵⁴ E. Stiepanova, *Russia's Approach to the Conflict...*, s. 108–109.

⁵⁵ E. Estelle, *A Strategy for Success in Libya*, „Critical Threats” 2017, s. 23.

obecność w Libii mogłaby umożliwić Moskwie zwiększenie kontroli nad nielegalną migracją do Europy, co byłoby wielce korzystne dla Rosji. Nieprzypadkowo koncepcja polityki zagranicznej Rosji opublikowana pod koniec 2016 roku zakłada, że jednym z głównych jej celów jest konsolidacja Rosji jako centrum wpływów w dzisiejszym świecie⁵⁶.

POLITYKA ROSJI WOBEC LIBII W LATACH 2019–2020

Wzrost aktywności rosyjskiej w Libii można datować na kwiecień 2019 roku, kiedy to oddziały Haftara rozpoczęły ofensywę przez góry Nafusa w kierunku Gharyan, w celu zajęcia Trypolis. W tym czasie Moskwa zintensyfikowała skryte wspieranie Haftara, kierując do jego armii przeciwpancerne pociski kierowane i baterie obrony przeciwlotniczej, jednocześnie prowadząc operację dyskredytującą GNA⁵⁷. Podstawę do wysuwania takich twierdzeń może stanowić wypowiedź kremlowskiego rzecznika Dmitrija Pieskowa oraz szefa MSZ Siergieja Ławrowa, którzy co prawda wezwali do wstrzymania walk i pokojowego rozwiązania sporu, ale zarazem nie skrytykowali otwarcie działań Haftara⁵⁸. Informacje o wspieraniu go przez Rosjan wywołały zaniepokojenie w Waszyngtonie, dążącego od września 2019 roku do zawieszenia broni⁵⁹. Stawało się jasne, że Kreml stara się zintensyfikować poparcie dla Haftara, żeby wpłynąć na wynik konfliktu⁶⁰. W odpowiedzi na jego działania, Turcja zdecydowała się otwarcie wesprzeć rząd w Tobruku. Moskwa, dążąca do zablokowania zachodnich nacisków w kwestii porozumienia w Libii⁶¹, werbalnie ostro zareagowała na militarną ofensywę turecką. 3 stycznia 2020 roku Leonid Słucki, przewodniczący Komisji Spraw Zagranicznych Dumy, powiedział, że zaangażowanie wojsk tureckich w konflikt jedynie pogorszy sytuację. Problemu nie rozwiązała także rozmowa Putina z Erdoganem 8 stycznia, chociaż obaj przywódcy zdecydowali się pośredniczyć w tymcza-

⁵⁶ A. Beccaro, *Russia: Looking for a Warm...*, s. 73.

⁵⁷ J. Gresh, S.G. Jones, E. Loughran, *Implications and Takeaways*, w: *Moscow's War in Syria*, red. S.G. Jones, Washington 2020, s. 68.

⁵⁸ W. Rodkiewicz, *Rosja wobec Libii: gra na chaosie*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-10/rosja-wobec-libii-gra-na-chaosie> [dostęp: 20 listopada 2020].

⁵⁹ M. Ciulla, T. Megerisi, A. Varvelli, R. Wildangel, *Views from the capitals: The Libya conference in Berlin*, https://www.ecfr.eu/publications/summary/vfc_views_from_the_capitals_the_libya_conference_in_berlin [dostęp: 19 listopada 2020].

⁶⁰ D.D. Kirkpatrick, *Russian Snipers, Missiles and Warplanes Try to Tilt Libyan War*, <https://efile.fara.gov/docs/6170-Informational-Materials-20191112-220.pdf>, s. 1 [dostęp: 15 grudnia 2020].

⁶¹ W. Rodkiewicz, *Rosja wobec Libii...*

sowym zawieszeniu broni z dniem 12 stycznia⁶². Krytycznie na temat tureckiej ofensywy wypowiedział się także Andriej Kortunow. Analityk ten zaznaczył, że jeśli Ankara nadal będzie umiędzynarodawiać libijski konflikt i wzmacniać swoją pozycję polityczną, to stanie ona przed coraz poważniejszymi problemami w relacjach nie tylko z Rosją, ale także z Egiptem czy Francją⁶³. Z drugiej jednak strony dyskusyjna pozostaje szczerosc rosyjskich intencji, skoro spotkanie w Moskwie ze stycznia 2020 roku zakończyło się fiaskiem, gdyż Haftar odmówił podpisania porozumienia o przerwaniu walk⁶⁴. Dlatego jednym z wydarzeń, które miało zmienić sytuację w Libii, stała się konferencja w Berlinie, zorganizowana przez kanclerz Merkel 19 stycznia, mająca znaczenie z uwagi na szeroki skład uczestniczących w niej polityków, m.in. Władimira Putina, prezydenta Francji Emmanuela Macrona, Siesiego, ówczesnego sekretarza stanu USA Mike'a Pompeo oraz Yanga Jiechi, członka Biura Politycznego KC KPCh i dyrektora Biura ds. Polityki Zagranicznej chińskiej partii rządzącej. Chociaż w założeniu konferencja miała przyczynić się do zawieszenia broni, to w rzeczywistości nie rozwiązała problemów, przed którymi stanęła Libia. Nie osiągnięto kompromisu w sprawie przestrzegania embarga i nie podjęto konkretnych ustaleń, kto ma nadzorować proces rozejmu⁶⁵. Jak podaje Daniel Boćkowski, zasadniczym problemem nadal są dostawy broni dla wszystkich stron konfliktu przez Rosję i Turcję⁶⁶. Pomimo tego, 12 lutego 2020 roku uchwalono rezolucję nakazującą natychmiastowe zawieszenie broni. W dokumencie skupiono się na realizowaniu założeń przyjętych na konferencji berlińskiej, konieczności zapewnienia pomocy humanitarnej, a także wyrażono zaniepokojenie dotyczące aktywności w Libii grup terrorystów i najemników⁶⁷. W połowie lutego

⁶² S. Rahmani, *Russia's Strategy in Libya*, <https://rusi.org/commentary/russias-strategy-libya> [dostęp: 24 października 2020].

⁶³ A. Kortunov, *Recep Erdogan in a Russian Minefield*, https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/recep-erdogan-in-a-russian-minefield/?sphrase_id=57128288 [dostęp: 20 listopada 2020].

⁶⁴ F. Mabera, K. Dlamini, M. Makamase, *Spotlight on Africa: Mapping geopolitical trends for Quarter One*, May 2020, Pretoria 2020, s. 6, https://media.africaportal.org/documents/Spotlight_on_Africa_mapping_geopolitical_trends_Q1_2020.pdf [dostęp: 15 listopada 2020].

⁶⁵ R. Formusiewicz, *Konferencja berlińska w sprawie Libii – udana inwestycja niemieckiej dyplomacji*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-01-20/konferencja-berlińska-w-sprawie-libii-udana-inwestycja-niemieckiej> [dostęp: 28 listopada 2020].

⁶⁶ Prof. Daniel Boćkowski: *sytuacja w Libii nie zmieni się na lepsze*, <https://polskie-radio24.pl/130/4428/Artykul/2438748,Prof-Daniel-Bockowski-sytuacja-w-Libii-nie-zmieni-sie-na-lepsze> [dostęp: 22 listopada 2020].

⁶⁷ M. Salyk-Virk, *Airstrikes, Proxy Warfare, and Civilian Casualties in Libya*, May 2020, s. 21, https://d1y8sb8igg2f8e.cloudfront.net/documents/Airstrikes_Proxy_Warfare_and_Civilian_Casualties_in_Libya_2020-05.pdf [dostęp: 18 listopada 2020].

Erdogan oskarżył Rosję o „kierowanie wojną w Libii na najwyższym szczeblu” i zasugerował, że rosyjski rząd stoi za działalnością w tym rejonie Grupy Wagnera⁶⁸. Organizacja ta, składająca się z najemników finansowanych przez blisko powiązanego z Putinem Jewgienija Prigożyna⁶⁹, była, według dziennikarzy śledczych, obecna w Libii już w 2018 roku⁷⁰. Według zgromadzonych informacji, grupa ta jest wykorzystywana w określonych konfliktach przez Kreml, kiedy to Moskwa musi zaprzeczać własnemu aktywnemu w nich udziałowi⁷¹. Zdaniem US Africa Command (dowództwa Stanów Zjednoczonych w Afryce) członkowie tej formacji rozmieścili w czerwcu 2020 roku w rejonie Trypolisu miny przeciwpiechotne i improwizowane ładunki wybuchowe, co stanowi nie tylko złamanie obowiązującego embarga na dostawy broni dla Libii, ale też sugeruje, że Moskwa łamie prawo humanitarne, gdyż wykorzystywanie min przeciwpiechotnych uznane jest za sprzeczne z międzynarodowymi standardami⁷². Użycie w Libii Grupy Wagnera można rozpatrywać w dwóch wymiarach. Po pierwsze, Kreml wskazuje wyraźnie, że ustalenie nowego porządku w Libii jest dla niego sprawą priorytetową. W dobie pandemii koronawirusa i niedostatecznie skutecznej walki rosyjskiego rządu z tym patogenem, narastających napięć w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi oraz Turcją i rosnącego znaczenia Chin na arenie międzynarodowej, Moskwa chce mieć lepszą pozycję przetargową w potencjalnych rozmowach pokojowych w Libii. Po drugie, nie można wykluczyć, że użycie wagnerowców, pomimo ich porażek w Syrii w 2018 roku⁷³, stanowi dla Rosjan swoisty poligon doświadczalny, na ile rosyjska armia jest gotowa do potencjalnych działań zaczepnych na terenie państw uznawanych przez Rosję za wrogie, np. na Ukrainie. Ze względu na różne problemy w Europie Zachodniej oraz trudną sytuację wewnętrzną w Rosji, Kreml wykorzystuje kryzys libijski, żeby przetestować reakcję świata na obecność w sferze działań wojennych najemników, która w opinii międzynaro-

⁶⁸ S. Rahmani, *Russia's Strategy in Libya*, <https://rusi.org/commentary/russias-strategy-libya>, op.cit [dostęp: 24 października 2020].

⁶⁹ M. Tomaszewicz, *Grupa Wagnera i inni. Tajemnice rosyjskich najemników*, <https://www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/rosja-tajemnice-rosyjskich-najemnikow/3dn8c4p> [dostęp: 16 listopada 2020].

⁷⁰ E. Sidiropoulos, C. Alden, *Inside the Russia-Africa matryoshka: Summitry, Geopolitics and Resources*, October 2019, Johannesburg 2019, s. 23.

⁷¹ P.M. Carter, *Understanding Russia's Interest...*, s. 14.

⁷² J. Palowski, *Wagnerowcy minują Libię*, <https://www.defence24.pl/wagnerowcy-minuja-libie> [dostęp: 10 grudnia 2020].

⁷³ P. Mazur, *Wagnerowcy w Syrii – wykorzystanie PMC przez Rosję w konflikcie syryjskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate” 2018, nr 8, s. 15–17.

dowej jest rozumiana jako jasny sygnał aktywności danego państwa w działaniach wojennych. Według Stephena Townshenda, dowódcy AFRICOM-u (dowództwa regionalnego USA dla Afryki), wskutek aktywności wagnerowców, Rosja jest coraz bardziej widoczna w Libii i podobnie jak w Syrii próbuje przechylić szalę zwycięstwa na stronę Haftara⁷⁴. Wypada zgodzić się z Samuelem Rahmanim, analitykiem do spraw międzynarodowych, sugerującym wyraźnie, że wspierając generała, Rosja utwierdza także własną rolę pośrednika, żeby zapewnić sobie ugruntowaną już pozycję polityczną i przyszłe kontrakty gospodarcze⁷⁵. Dalej autor pisze, że w przypadku, gdyby libijski wojskowy cieszył się poparciem krajów zachodnich oraz Turcji, to zbliżenie Tobruku z Rosją byłoby pierwszym prawdopodobnym rozwiązaniem⁷⁶. Wobec takiego stwierdzenia, dyskusyjny staje się pogląd, że Moskwie nigdy nie zależało na tym, by Haftar wkroczył do Trypolisu i przejął całościową kontrolę nad Libią⁷⁷. Tej argumentacji przeczą pojawiające się informacje, z których wynika, że pod koniec maja 2020 roku Kreml rozmieścił 14 myśliwców SU-24 i MIG-29 w bazie lotniczej Jufra, położonej około 650 km na południe od Trypolisu, kontrolowanej przez Haftara i jego siły⁷⁸.

W kontekście stosunku Rosji do Libii trzeba nakreślić cele geopolityczne Moskwy. Po pierwsze, w dalszym ciągu celem rosyjskich decydentów jest podważenie prymatu Stanów Zjednoczonych na obszarze Bliskiego Wschodu oraz Afryki Północnej. W dobie pandemii koronawirusa i zajęcia się krajów zachodnich tym problemem, a także napięć amerykańsko-chińskich oraz postępującej deprecjacji pozycji USA w Libii, Kreml usilnie szuka nowych możliwości, żeby podważyć znaczenie tego mocarstwa. Sytuację Rosjanom ułatwiała polityka amerykańskiego prezydenta Trumpa nieangażowania się w konflikt libijski, pomijając fakt jego rozmowy z egipskim prezydentem Sisim na temat Libii, po zakończeniu której obie strony wezwały do natychmiastowych kroków mających powstrzymać dalszą eskalację sporu⁷⁹.

⁷⁴ Rosja: „natychmiastowy rozejm” w Libii, <https://www.defence24.pl/rosja-natychmiastowy-rozejm-w-libii> [dostęp: 18 listopada 2020].

⁷⁵ S. Rahmani, *Russia's Strategy...*

⁷⁶ T. Ołowski, *Libia na rozdrożu*, Warszawa 2019, s. 6, https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2019/06/Pulaski_Policy_Paper_Nr_04_19.pdf [dostęp: 17 października 2020].

⁷⁷ W. Repetowicz, *Rosyjski nóż w plecach Haftara?* <https://www.tvp.info/48174087/rosyjski-noz-w-plecach-haftara> [dostęp: 16 października 2020].

⁷⁸ *An Advance Line of Defense: Moscow's Objectives in Libya*, <https://studies.aljazeera.net/en/policy-briefs/advance-line-defense-moscow%E2%80%99s-objectives-libya> [dostęp: 10 sierpnia 2020].

⁷⁹ *Czy Libia będzie drugą Syrią. Washington Post ostrzega*, <https://wgospodarce.pl/informacje/73298-czy-libia-bedzie-druga-syria-washington-post-ostzrega> [dostęp: 16 listopada 2020].

Wydaje się, że Trump, aprobujący wycofanie się USA z najbardziej zapalnych punktów globu, wykazał spore rozczarowanie sytuacją w Libii, gdyż wcześniejsza tam interwencja nie przyczyniła się do rozwoju tego państwa, lecz przeciwnie stała się niejako powodem zaistnienia kolejnego Afganistanu czy Iraku. Wymowne są amerykańskie pretensje względem Europejczyków o niezapewnienie odpowiednich informacji o sytuacji w Libii⁸⁰. Nie podlega dyskusji, że rozbieżności Waszyngtonu z Europą są niezwykle użyteczne dla Kremla, który w latach 2019–2020 coraz częściej stara się uwydatniać bezużyteczność Paktu Północnoatlantyckiego. Przemawiać za tym mogą informacje, że Francja wycofała się z misji NATO na Morzu Śródziemnym po tym, gdy Turcja w maju i czerwcu 2020 roku wielokrotnie blokowała inspekcje okrętów wojennych⁸¹, co prowadziło do napięć między Paryżem a Ankarą.

Po drugie, celem Kremla jest także próba zwiększenia wpływów w Turcji. Chociaż oba kraje współpracują ze sobą w Syrii, to jednak konkurują między sobą na Bliskim Wschodzie i na Kaukazie. Ostatni spór o Górski Karabach między Armenią a Azerbejdżanem może zaostrzyć rywalizację między oboma krajami, ponieważ Ankarą pragnie podważyć prymat Moskwy na obszarze poradzieckim, co spotyka się ze zrozumiałą dezaprobatą drugiej strony. Umotywowana będzie konstatacja, że Erdogan niedostatecznie rozumie strategię Kremla próbującego zacieśnić relacje z Turcją, gdyż głównie chce rozbić NATO, podburzając władze tureckie do zdecydowanych działań przeciwko Zachodowi, co już udało się w Syrii, i dalej drażnić kwestią kurdyjską, która stała się przecież jedną z przyczyn pogorszenia się relacji Ankarą z USA i UE. Zasadne jest stwierdzenie, że Rosja stara się pogłębić swoje znaczenie w Europie oraz na Bliskim Wschodzie, a Turcja stanowi istotny element w rosyjskiej strategii globalnej. Z drugiej strony nie można wykluczyć, że ostra rosyjska retoryka wobec Turcji może przynieść efekt odwrotny do zamierzonego, ponieważ strona turecka pod silną presją rosyjską może ponownie zmienić front i zbliżyć się do Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej, niezależnie od sporów, które dzielą te podmioty. Taki scenariusz jest jednak mało prawdopodobny, ponieważ Putin i Erdogan mają zbliżony styl rządzenia i podobną mentalność. Poza tym po puczu wojskowym z 2016 roku i krytyce działań tureckich przez Zachód, prezydent Turcji, stosując

⁸⁰ Ł. Jureńczyk, *Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych...*, s. 20.

⁸¹ J. Cafarella, *Lost Ground and New Opportunities amidst the COVID-19 Pandemic*, „Institute for the Study of War”, July 2020, s. 1.

twardą retorykę, za wszelką cenę chce umocnić pozycję rządzonego przez siebie państwa w geopolitycznych zmaganiach na Bliskim Wschodzie⁸². Świadomy natury tureckich działań Kreml uważa jednak, że możliwość osłabienia NATO poprzez zbliżenie z Ankarą jest skuteczne i z tego też względu Moskwa będzie troszczyła się o poprawne relacje z tym ważnym komponentem Sojuszu. Dlatego można zrozumieć stanowisko Rosjan powstrzymujących się od krytyki działań Erdogana w Libii. Wysoce prawdopodobne jest, że oba kraje dojdą do porozumienia odnośnie do podziału wpływów w tym kraju.

Trzecim celem geopolitycznym państwa rosyjskiego w sferze problemu libijskiego pozostaje wzmocnienie kontroli nad Syrią. Bezspornie sytuacja w Libii jest dla Rosji niezwykle istotna pod kątem kwestii syryjskiej i pogłębia determinację Putina na rzecz obrony prezydenta Asada. Rosja po upadku Kaddafiego zaczęła obawiać się, że wybuchające w tym samym czasie protesty przeciwko rządowi w Syrii mogą stanowić sygnał ostatecznej utraty strategicznego rosyjskiego znaczenia w regionie⁸³. Nie chcąc ukazywać publicznie swojej słabości i uczucia upokorzenia, Moskwa zdecydowała się za wszelką cenę bronić syryjskiego dyktatora nie tyle ze względu na sympatię wobec niego, co z powodu zachowania stabilności na Bliskim Wschodzie naruszonej po zachodnich interwencjach w Iraku oraz Libii⁸⁴. Słusznym wydaje się być stanowisko Ekateriny Stiepanowej, według której, gdyby nie skomplikowana sytuacja w Libii, to Rosja mogłaby zająć łagodniejszą postawę na forum międzynarodowym w kwestii utrzymania przy władzy Asada⁸⁵. Z drugiej jednak strony, opinia rosyjskiej badaczki może być kwestionowana, ponieważ od początku konfliktu syryjskiego Moskwa chciała wykorzystać napiętą sytuację w regionie i powrócić na Bliski Wschód, gdzie za czasów istnienia ZSRR Kreml miał silną pozycję polityczną. Nie można wykluczyć, że niezależnie od rezultatów konfliktu libijskiego Kreml w dalszym ciągu wspierałby prezydenta Syrii bez zastrzeżeń, uznając, że to jest jedyna droga do utrzymania swojej pozycji na bliskowschodniej arenie i osłabienia rangi wszystkich innych mocarstw w regionie. Z perspektywy czasu okazało się, że podejście Moskwy jest skuteczne, gdyż jej aktywność

⁸² D. Boćkowski, *Turecki pucz wojskowy. Implikacje dla regionu*, „Antyterroryzm. Polska i Świat” 2016, nr 3, s. 23.

⁸³ P. Bielicki, *Instrumenty polityki rosyjskiej w konflikcie syryjskim – część I*, „Sensus Historiae” 2016, nr 3, s. 195.

⁸⁴ A. Kortunov, *Russians and Arabs: in Search of a New Modus Vivendi*, http://rus-siancouncil.ru/en/inner/?id_4=7539#top-content [dostęp: 29 października 2020].

⁸⁵ E. Stiepanova, *Russia's Approach to the Conflict...*, s. 93.

w Syrii przyspieszyła nie tylko pogłębienie relacji z innymi podmiotami, np. z Iranem, Egiptem, Turcją czy Izraelem, ale także przyczyniła się do dostrzeżenia Rosji jako państwa, bez którego rozwiązywanie większości lokalnych problemów jest niemożliwe. Powyższe powoduje stanowczość i impertynencję rosyjskiej dyplomacji ujawnioną np. przy próbie otrucia w sierpniu 2020 roku opozycjonisty Aleksieja Nawalnego i związanego z nią oświadczenia szefa rosyjskiej dyplomacji Siergieja Ławrowa, który na zapowiedź nałożenia przez kraje zachodnie sankcji, odpowiedział, że spowoduje to jedynie pogorszenie relacji z Zachodem i brak możliwości rozwiązania sporów, w które Zachód jest zaangażowany⁸⁶. Niewątpliwie, dzięki konfliktowi w Syrii Rosja odzyskała zdolność wkraczania do oddalonej od swych granic strefy konfliktu zbrojnego⁸⁷. Rosnąca rola Kremla w Syrii i Libii jest widoczna także w sferze relacji ekonomicznych Moskwy i Trypolisu.

RELACJE EKONOMICZNE POMIĘDZY ROSJĄ A LIBIĄ

W artykule tym nie można pominąć relacji rosyjsko-libijskich w sferze ekonomicznej. Mimo tego, że Kreml w pierwszej kolejności dąży do zrealizowania swoich dalekosiężnych celów politycznych, to stara się również pozyskiwać nowe kontakty ekonomiczne mogące przyczynić się do dodatkowego wzmocnienia znaczenia kraju w tym obszarze. Pamiętajmy, że przejściowo Moskwa poniosła znaczne koszty gospodarcze chaosu w Libii, wprowadzono na przykład embargo na dostawy broni, a Rosja była wówczas największym jej dostawcą⁸⁸. Pierwszą osobą, która oficjalnie to podkreśliła, był ówczesny premier Putin, stwierdzając wyraźnie w swoim przemówieniu z lutego 2012 roku, że „w krajach, które przeszły Arabską Wiosnę, rosyjskie firmy tracą pozycje, które budowały przez dziesięciolecia na lokalnych rynkach”⁸⁹. Także Aleksiej Kokin, analityk z korporacji finansowej Uralsib, powiedział, że Rosja została z pustymi rękami, gdyż amery-

⁸⁶ *Siergiej Ławrow: Rosja odpowie na sankcje Unii Europejskiej*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/otrucie-nawalnego-lawrow-rosja-odpowie-na-sankcje-ue/w7twk2q> [dostęp: 15 listopada 2020].

⁸⁷ M. Capasso, J. Czerep, A. Dessi, G. Sanchez, *Libya Country Report*, December 2019, Berlin 2019, s. 30, <https://static1.squarespace.com/static/5afd4286f407b4a0bd8d974f/t/5df25c4673bd3911931d2927/1576164430045/Libya+-+Country+Report+Final.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].

⁸⁸ F. Bryjka, *Libia bez Muammara Kaddafiego – krok w stronę demokracji czy państwa upadłego?* w: *Spółczesność a wojna. Wojna – kryzys – bunty mas*, red. M. Bodziany, Wrocław 2014, s. 220.

⁸⁹ Y. Cherif, *The interests of Russia...*, s. 35.

kańskie i europejskie firmy przejęły kontrolę nad libijskim rynkiem ropy⁹⁰. W tej sytuacji Kreml uznał, że powinien bardziej stanowczo dążyć do wzmocnienia swojej pozycji ekonomicznej w Libii. Zainteresowanie Rosji w tym aspekcie nastąpiło bezpośrednio po ugruntowaniu się pozycji politycznej Haftara. Wyczuwając szansę zwiększenia wpływów nad Libią, Kreml uznał, że interwencja oparta na monitorowaniu zasobów kraju i przywróceniu umów biznesowych, wypracowanych za rządów Kaddafiego, powinna spowodować w równym stopniu zapewnienie długoterminowych możliwości inwestycyjnych w Libii⁹¹. Poza tym, ze względu na regresję rosyjskiej gospodarki w 2015 roku o 4 proc., Moskwa poszukuje sposobów na realizację swoich planów bez konieczności użycia siły wojskowej⁹², w następstwie czego usiłuje udzielać pomocy Haftarowi w sposób pośredni. Dowodem wspierania wojskowego można określić fakt, że w 2016 roku podjęto decyzję o wydrukowaniu banknotów dla Wschodniego Banku Centralnego nadzorowanego przez Haftara⁹³. Także w sferze energetycznej Kreml zmierza do wzmocnienia swoich wpływów w Libii. Jeszcze w lipcu 2008 roku Gazprom sugerował zakup libijskiej ropy z przeznaczeniem jej na eksport⁹⁴. W kolejnych latach więzi ekonomiczne Rosji i Libii stopniowo się rozwijały. Na początku 2017 roku Rosneft i Libyan National Oil Corporation podpisały umowę o kooperacji w zakresie wspólnych poszukiwań złóż ropy naftowej. Popierając libijskiego generała, państwo rosyjskie zdecydowało się także na długoterminową współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa, technologii jądrowej czy budownictwa kolejowego. Rosji obiecano kontrakty opiewające na kwotę dwóch miliardów dolarów⁹⁵. W październiku 2018 roku doszło do spotkania Mustafy Sanalla, prezesa libijskiego National Oil Corporation, z Rustamem Khalimovem, zastępcą dyrektora generalnego firmy naftowej Tatneft. Obie firmy miały omówić wzajemną kooperację na najbliższy czas⁹⁶. Wzrost aktywności Rosji w Libii związany był również

⁹⁰ A. Malashenko, *Russia and the Arab...*, s. 12.

⁹¹ T.D. Arnold, *Exploiting Chaos...*

⁹² A. Beccaro, *Russia: Looking for a Warm...*, s. 89.

⁹³ W. Rodkiewicz, *Rosja wobec Libii: gra na chaosie*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-10/rosja-wobec-libii-gra-na-chaosie>, *op. cit.* [dostęp: 20 listopada 2020].

⁹⁴ M.N. Katz, *The Russian-Libyan Rapprochement...*, s. 1.

⁹⁵ M. Capasso, J. Czerep, A. Dessi, G. Sanchez, *Libya Country Report*, December 2019, Berlin 2019, s. 31, <https://static1.squarespace.com/static/5afd4286f407b4a0bd8d974f/t/5df25c4673bd3911931d2927/1576164430045/Libya+-+Country+Report+Final.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].

⁹⁶ A. Carbotti, *Russian Energy Interests In Libya*, <https://www.mediterraneanaffairs.com/russian-energy-interest-libya/> [dostęp: 25 listopada 2020].

z rosnącym wydobywaniem ropy naftowej⁹⁷. Z drugiej jednak strony libijski sektor naftowo-gazowy raczej nie wzbudzi poważnego zainteresowania Rosji. Należy przyznać rację Michaiłowi Krutichinowi, według którego polityka Rosji w Libii polega na „nierozpoczynaniu wydobywania, ale na przeszkadzaniu innym”⁹⁸. Dlatego trzeba stwierdzić, że Moskwa będzie dążyła przede wszystkim do powstrzymywania zachodniej ekspansji gospodarczej w Trypolisie.

ZAKOŃCZENIE

Rekapitułując niniejsze rozważania, ważne jest podkreślenie, że dalsza aktywność rosyjska w Libii będzie zdeterminowana przede wszystkim kwestiami wewnętrznymi i determinantami walki z pandemią koronawirusa na płaszczyźnie krajowej. Pogarszająca się sytuacja wewnętrzna z konieczności odsuwa uwagę od wielowymiarowej „pomocy” dla Libii. Z drugiej strony, nie można wykluczyć, że wobec zapaści sytuacji epidemicznej w Rosji, dla odwrócenia uwagi społecznej od tej kwestii (rosnącej liczby zachorowań i zgonów), Kreml ponownie będzie próbował zaostrzyć swoją agresywną politykę zagraniczną, dokonując prób wzmocnienia własnej kontroli nad obszarami uważanymi za swoją sferę wpływów. W nawiązaniu do powyższego, najbardziej prawdopodobny scenariusz zakłada, że w dalszym ciągu Federacja Rosyjska będzie dążyła do podtrzymania libijskiego sporu, formalnie prezentując się jako niezależny arbiter, skłonny do zawarcia kompleksowego porozumienia, a w rzeczywistości będzie dążyć do destabilizacji regionu Afryki Północnej. Taka taktyka ułatwi Moskwie późniejszą kontrolę nad Libią. Sytuację Moskwie ułatwia fakt, że poza Turcją i Egiptem, pozostałe kraje wciągnięte w spór nie przejawiają szerszej aktywności w jego rozwiązaniu. Pewne jest, że w uregulowaniu sytuacji w Libii, muszą zaangażować się wszystkie strony – Rosja, Turcja, USA, Wielka Brytania, Francja i Unia Europejska jako całość, Algieria, Egipt, Tunezja i Włochy oraz organizacje międzynarodowe – Liga Państw Arabskich i Unia Afrykańska⁹⁹. Oddanie dominującej roli Rosji i Turcji oznacza, że oba te podmioty, podobnie jak w Syrii, będą zmierzać do podziału Libii na jedynie własne strefy

⁹⁷ М. Беленькая, *Готова ли Россия открыть еще один фронт в Ливии*, <https://carnegie.ru/commentary/68658> [dostęp: 1 grudnia 2020].

⁹⁸ L. Isaev, *Why Might Russia Need Libya?* <https://www.ridl.io/en/why-might-russia-need-libya/> [dostęp: 11 grudnia 2020].

⁹⁹ M. Hamad, *A Law of Diminishing Returns: Transitional Justice in Post-Revolutionary Libya*, „AlMuntaqa” 2020, vol. 3, nr 1, Ad-Dauha 2020, s. 30.

wpływów, bez udziału krajów zachodnich. Oznaczać to może poważną porażkę Anglosasów, mogących w najbliższych latach stracić resztki znaczenia i pewnego rodzaju autorytetu w Afryce Północnej. Nie zapominajmy, że coraz aktywniejszą rolę na przedmiotowym obszarze odgrywają również Chiny, unikające we wzajemnych kontaktach kwestii politycznych, skupiając się głównie na zagadnieniach gospodarczych. Można przypuszczać, że z czasem Pekin zintensyfikuje swoje zaangażowanie w Libii. Jednakże obecnie to Kreml w dalszym ciągu posiada najważniejsze instrumenty w swoich rękach.

BIBLIOGRAFIA

- Akhiyadov M., *Russia's Strategy in Libya*, https://insamer.com/en/russias-strategy-in-libya_3078.html [dostęp: 24 listopada 2020].
- Al-Temimi D., *Federacja Rosyjska wobec Arabskiej Wiosny*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2012, nr 1, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2012.
- An Advance Line of Defense: Moscow's Objectives in Libya*, <https://studies.aljazeera.net/en/policy-briefs/advance-line-defense-moscow%E2%80%99s-objectives-libya> [dostęp: 10 sierpnia 2020].
- Andrew C., Gordijewski O., *KGB*, Bellona, Warszawa 1999.
- Arnold T.D., *Exploiting Chaos: Russia in Libya*, <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/exploiting-chaos-russia-libya> [dostęp: 26 listopada 2020].
- Barakanova K., *Continuity and change in the Soviet and Russian foreign policies in the Middle East: The cases of Egypt and Libya (1943–2017)*, October 2018, Sakarya University – Middle East Institute, Sakarya 2018, <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/69308/ODT00016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [dostęp: 5 sierpnia 2020].
- Beccaro A., *Russia: Looking for a Warm Sea*, w: K. Mezran, A. Varvelli (red.), *Foreign Actors in Libya's Crisis*, Ledizioni LediPublishing, Milano 2017.
- Belen'ka M., *Gotova li Rossiâ otkryt' eše odin front v Livii*, <https://carnegie.ru/commentary/68658> [dostęp: 1 grudnia 2020].
- Bielicki P., *Instrumenty polityki rosyjskiej w konflikcie syryjskim – część I*, „Sensus Historiae” 2016, nr 3, s. 193–211.
- Bielicki P., *Strategia komunikacyjna polityki Federacji Rosyjskiej*, „Arcana” 2016, nr 1–2, s. 127–128.
- Boćkowski D., *Turecki pucz wojskowy. Implikacje dla regionu*, „Antyterroryzm. Polska i Świat” 2016, nr 3, s. 22–25.

- Borshchevskaya A., *Russia's Growing Interests in Libya*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/russias-growing-interests-in-libya> [dostęp: 5 sierpnia 2020].
- Bryjka F., *Libia bez Muammara Kaddafiego – krok w stronę demokracji czy państwa upadłego?* w: M. Bodziany (red.), *Społeczeństwo a wojna. Wojna – kryzys – bunty mas*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Łądowych im. gen. Tadeusza Kościuszki, Wrocław 2014.
- Cafarella J., *Lost Ground and New Opportunities Amidst the COVID-19 Pandemic*, „Institute for the Study of War”, July 2020.
- Capasso M., Czerep J., Dessi A., Sanchez G., *Libya Country Report*, December 2019, Berlin 2019, <https://static1.squarespace.com/static/5afd4286f407b4a0bd8d974f/t/5df25c4673bd3911931d2927/1576164430045/Libya+-+Country+Report+Final.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].
- Carbotti A., *Russian Energy Interests In Libya*, <https://www.mediterraneanaffairs.com/russian-energy-interest-libya/> [dostęp: 25 listopada 2020].
- Carter P.M., *Understanding Russia's Interest in Conflict Zones*, „Special Report” nr 469, United States Institute of Peace, Washington 2020.
- Cherif Y., *The interests of Russia in the MENA region in historical perspective*, w: Y. Talbott, C. Lovotti (red.), *The role of Russia in the Middle East and North Africa region. Strategy or opportunism?* European Institute of the Mediterranean, Barcelona 2019.
- Ciulla M., Megerisi T., Varvelli A., Wildangel R., *Views from the capitals: The Libya conference in Berlin*, https://www.ecfr.eu/publications/summary/vfc_views_from_the_capitals_the_libya_conference_in_berlin [dostęp: 19 listopada 2020].
- Czornik K., *Polska percepcja Arabskiej Wiosny oraz jej implikacji w skali regionalnej i globalnej*, w: K. Czornik, M. Lakomy, M. Stolarczyk (red.), *Dylematy polityki zagranicznej Polski na początku XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014.
- Czy Libia będzie drugą Syrią. Washington Post ostrzega*, <https://wgospodarce.pl/informacje/73298-czy-libia-bedzie-druga-syria-washington-post-ostzrega> [dostęp: 16 listopada 2020].
- Dannreuther R., *Russia and the Arab Spring: Supporting the Counter-Revolution*, „Journal of European Integration” 2015, vol. 37, s. 77–94.
- Dobbins J., Zvyagelskaya I., *The Middle East*, w: A. Kortunov, O. Oliker (red.), *A Roadmap for U.S.-Russia Relations*, Center for Strategic & International Studies, Russian International Affairs Council, Rowman & Littlefield, Moscow and London 2017.
- Dyner A.M., *Polityka Rosji wobec Libii*, https://pism.pl/publikacje/Polityka_Rosji_wobec_Libii [dostęp: 9 listopada 2020].

- Estelle E., *A Strategy for Success in Libya*, „Critical Threats”, American Enterprise Institute, Washington 2017.
- Fiszer J., *System euroatlantycki oraz jego miejsce i rola w multipolarnym łańdźie międzynarodowym*, w: J. Fiszer (red.), *System euroatlantycki i bezpieczeństwo międzynarodowe w multipolarnym świecie. Miejsce i rola Polski w euroatlantyckim systemie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2013.
- Formusiewicz R., *Konferencja berlińska w sprawie Libii – udana inwestycja niemieckiej dyplomacji*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-01-20/konferencja-berlinska-w-sprawie-libii-udana-inwestycja-niemieckiej> [dostęp: 28 listopada 2020].
- Gresh J., Jones S.G., Loughran E., *Implications and Takeaways*, w: S.G. Jones (red.), *Moscow’s War in Syria*, Center for Strategic and International Studies, Washington 2020.
- Hamad M., *A Law of Diminishing Returns: Transitional Justice in Post-Revolutionary Libya*, „AlMuntaqa” 2020, vol. 3, nr 1, s. 23–37.
- Isaev L., *Why Might Russia Need Libya?*, <https://www.ridl.io/en/why-might-russia-need-libya/> [dostęp: 11 grudnia 2020].
- Izak K., *Co po Islamskim Państwie Kalifatu? Stan obecny i kierunki rozwoju zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, nr 19, s. 58–86.
- John R.B., *Soviet penetration on Libya*, „The World Today” 1982, nr 4, s. 131–138.
- Jureńczyk Ł., *Zaangażowanie Stanów Zjednoczonych Ameryki w rozwiązanie kryzysu w Libii z 2011 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Sectio K. Politologia” 2020, t. 27, nr 1, s. 7–24, DOI: 10.17951/k.2020.27.1.7-24.
- Kaczmarek M., *Rosja wobec interwencji wojskowej w Libii*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-03-23/rosja-wobec-interwencji-wojskowej-w-libii> [dostęp: 12 października 2020].
- Katz M.N., *The Russian-Libyan Rapprochement: What Has Moscow Gained*, „Middle East Policy” 2008, t. 15, nr 3, s. 122–128.
- Kirkpatrick D.D., *Russian Snipers, Missiles and Warplanes Try to Tilt Libyan War*, <https://efile.fara.gov/docs/6170-Informational-Materials-20191112-220.pdf> [dostęp: 15 grudnia 2020].
- Kortunov A., *Recep Erdogan in a Russian Minefield*, https://russiancouncil.ru/en/analytcs-and-comments/analytcs/recep-erdogan-in-a-russian-minefield/?sphrase_id=57128288 [dostęp: 20 listopada 2020].
- Kortunov A., *Russians and Arabs: in Search of a New Modus Vivendi*, http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=7539#top-content [dostęp: 29 października 2020].
- Mabera F., Dlamini K., Makamase M., *Spotlight on Africa: Mapping geopolitical trends for Quarter One*, May 2020, Institute for Global Dialo-

- gue, Pretoria 2020, https://media.africaportal.org/documents/Spotlight_on_Africa_mapping_geopolitical_trends_Q1_2020.pdf [dostęp: 15 listopada 2020].
- Malashenko A., *Russia and the Arab Spring*, Carnegie Moscow Center, Moscow 2013.
- Mazur P., *Wagnerowcy w Syrii – wykorzystanie PMC przez Rosję w konflikcie syryjskim*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate” 2018, nr 8, s. 10–22, DOI: 10.24917/20820917.8.1.
- Megerisi T., Kutzneshov V., *The Policies of European States and Russia on Libya*, July 2020, Peace and Security, Berlin 2020, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/moskau/16455.pdf> [dostęp: 14 listopada 2020].
- Michnik W., *Russia’s new strategic calculus in the Middle East*, w: M. Kaczmarek, W. Michnik, A. Monaghan, V. Rotaru (red.), *Russia’s Emerging Global Ambitions*, NATO Defense College Research Paper, Rome 2020.
- Olech A.K., *Nieustanne walki w Libii i dwa rządy*, <http://przemianyustrojowe.pl/eseje/nieustanne-walki-w-libii-i-dwa-rzady> [dostęp: 20 listopada 2020].
- Otlowski T., *Libia na rozdrożu*, Pulaski Policy Papers, Warszawa 2019, https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2019/06/Pulaski_Policy_Paper_Nr_04_19.pdf [dostęp: 17 października 2020].
- Pacepa I., *Czerwone horyzonty*, Wydawnictwo Litera, Warszawa 1990.
- Palowski J., *Wagnerowcy minują Libię*, <https://www.defence24.pl/wagnerowcy-minuja-libie> [dostęp: 10 grudnia 2020].
- Prof. Daniel Boćkowski: *sytuacja w Libii nie zmieni się na lepsze*, <https://polskieradio24.pl/130/4428/Artykul/2438748,Prof-Daniel-Bockowski-sytuacja-w-Libii-nie-zmieni-sie-na-lepsze> [dostęp: 22 listopada 2020].
- Pronińska K., *Konflikty zbrojne: ofensywa ISIL i afrykańskich dżihadystów*, „Rocznik Strategiczny 2014/2015”, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015.
- Przybyła K., *Rosyjska polityka wobec Zachodu – wybrane zagadnienia*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 2, s. 67–89.
- Purat A., Bielicki P., *Russia Under the Pyramids. The Significance of Russia-Egypt Relations Under Vladimir Putin*, „Historia i Polityka” 2018, nr 26 (33), s. 9–27, DOI: 10.12775/HiP.2018.028.
- Ramani S., *Russia’s Strategy in Libya*, <https://rusi.org/commentary/russias-strategy-libya> [dostęp: 24 października 2020].
- Repetowicz W., *Rosyjski nóż w plecach Haftara?* <https://www.tvp.info/48174087/rosyjski-noz-w-plecach-haftara> [dostęp: 16 października 2020].
- Rodkiewicz W., *Bliskowschodnia polityka Rosji. Regionalne ambicje, globalne cele*, Prace OSW nr 71, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2017, <https://www.osw.waw.pl/sites/default/>

- files/prace_71_bliskowschodnia_polityka_rosji_net_0.pdf [dostęp: 25 października 2020].
- Rodkiewicz W., *Rosja wobec Libii: gra na chaosie*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-10/rosja-wobec-libii-gra-na-chaosie> [dostęp: 20 listopada 2020].
- Roselle L., *Strategic Narratives and Alliances: The Cases of Intervention in Libya (2011) and Economic Sanctions against Russia (2014)*, „Politics and Governance” 2017, t. 5, nr 3, s. 99–101, DOI: 10.17645/pag.v5i3.1023.
- Rosja: „natychmiastowy rozejm” w Libii*, <https://www.defence24.pl/rosja-natychmiastowy-rozejm-w-libii> [dostęp: 18 listopada 2020].
- Rumer E., *Russia in the Middle East: Jack of All Trades, Master of None*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington 2019, <https://carnegieendowment.org/2019/10/31/russia-in-middle-east-jack-of-all-trades-master-of-none-pub-80233> [dostęp: 30 grudnia 2020].
- Russia tells Libyan PM it is ready to help unify his divided country*, <https://www.reuters.com/article/us-russia-libya-idUSKBN16A18G> [dostęp: 14 października 2020].
- Salyk-Virk M., *Airstrikes, Proxy Warfare, and Civilian Casualties in Libya*, May 2020, https://d1y8sb8igg2f8e.cloudfront.net/documents/Airstrikes_Proxy_Warfare_and_Civilian_Casualties_in_Libya_2020-05.pdf [dostęp: 18 listopada 2020].
- Sidiropoulos E., Alden C., *Inside the Russia-Africa matryoshka: Summitry, Geopolitics and Resources, October 2019*, South African Institute of International Affairs, Johannesburg 2019.
- Siergiej Ławrow: *Rosja odpowie na sankcje Unii Europejskiej*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/otrucie-nawalnego-lawrow-rosja-odpowie-na-sankcje-ue/w7twk2q> [dostęp: 15 listopada 2020].
- Stępień M., *Wojna domowa w Libii w latach 2014–2018*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019, nr 1, s. 94–315, DOI: 10.26399/meip.1(64).2019.11/m.stepien.
- Stępniewska P., *Turcja i Rosja wobec problemów bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 2, s. 73–89.
- Stiepanova E., *Russia’s Approach to the Conflict in Libya, the East-West Dimension and the Role of the OSCE*, w: E. Greco Perez (red.), *The Search for Stability in Libya: OSCE’s Role between Internal Obstacles and External Challenges*, Istituto Affari Internazionali – Nuova Cultura, Rome 2018.
- Suleimanov E.A., *Russia’s Policy in the Libyan Civil War: A Cautious Engagement*, „Middle East Policy” 2019, t. 26, nr 2, s. 95–103, DOI: 10.1111/mepo.12424.

- Tomaszewicz M., *Grupa Wagnera i inni. Tajemnice rosyjskich najemników*, <https://www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/rosja-tajemnice-ro-syjskich-najemnikow/3dn8c4p> [dostęp: 16 listopada 2020].
- Wachowska K., *Spółeczność międzynarodowa wobec Arabskiej Wiosny w Libii*, „Przegląd Politologiczny” 2014, nr 1, s. 159–174, DOI: 10.14746/pp.2014.19.1.10.
- Zygar M., *Wszyscy ludzie Kremla. Tajne życie dworu Władimira Putina*, Wydawnictwo Agora, Warszawa 2017.